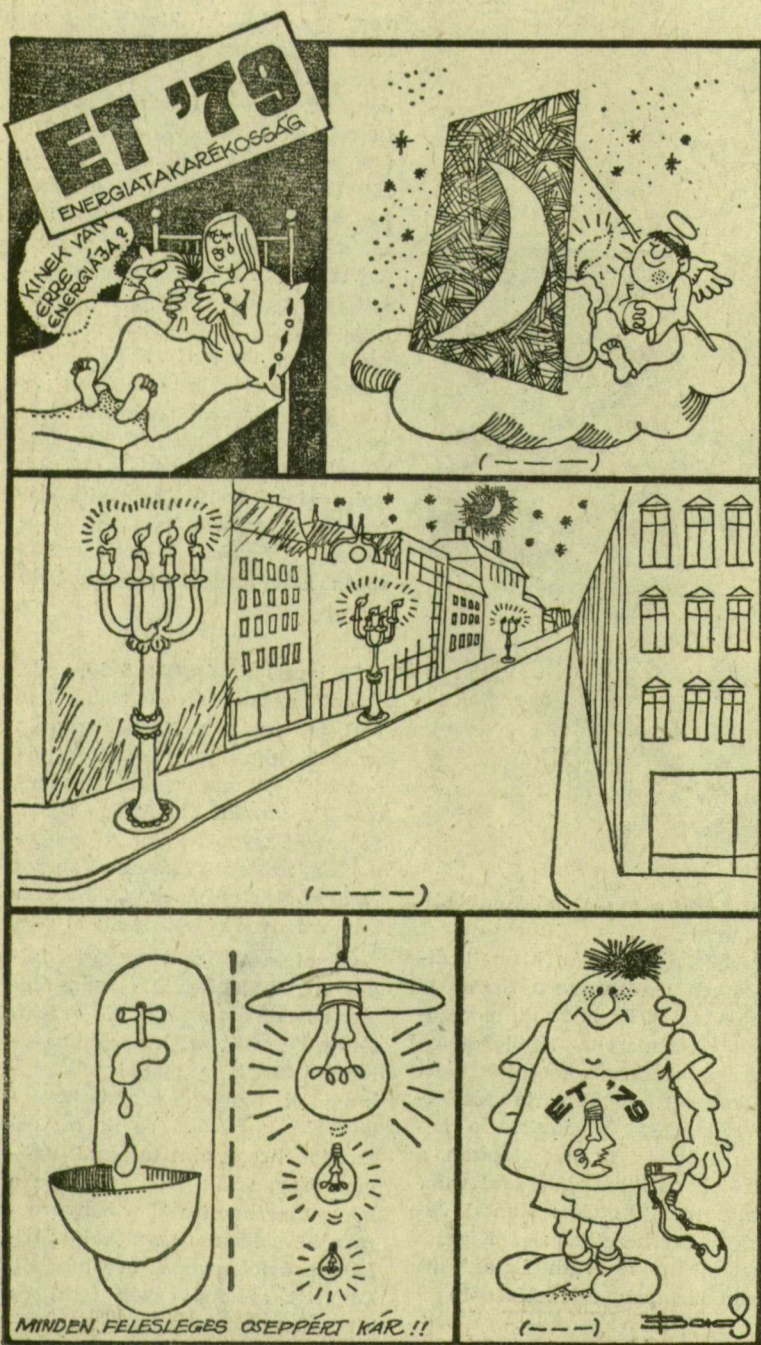

Újszeged átváltozása

A harmincévesek még emlékezhetnek arra, hogy Újszegeden, a Népkert sor egykori földes útján milyen jól lehetett focizni. Nagynéha kellett csak abbahagyni a játékot, ha arra jött egy lovas kocsi. Ünnepek számított, ha taxi vagy konflis ment a szép gesztenyefák alatt. A mai húszévesek gyermekkorukban még játszhattak Odessza sorházai helyén. Néhány évvel ezelőtt a tizenéveseknek kedvenc terepe volt az Odesszai körút üres területe, ami a köves utat körbe vette. Egy negyvenéves már rá sem ismer a mai Újszegedre. Fokozatosan vette le régi ruháját.

Növekedése, átváltozása nem volt olyan gyors és dinamikus, mint Felsővárosé, Tarjáné, vagy az Északi városrésze. Ahol elég volt egy évtized, vagy néhány esztendő, hogy a régi piros tetős házak gyorsan eltűnjének. Ismerősöm bánja és panaszkodik, hogy hét évvel ezelőtt nem költözött a Tisza bal partjára. Két-szobás lakást kaphatott volna Odesszában, de inkább az egy-szobás belvárosi választotta. Most 4500 forintot is leszurkol az újszegedi Derkovits fasorban egy telek négyszögöléért, mert házat épít.

Újszeged néhány éven belül kultivált hely lett. Mert Újszeged az Odessza körúton belüli területe a Belvároshoz tartozik, mert Újszeged élvezzi a városépítésnek minden olyan előnyét, amivel szinte egyetlen városrész sem dicsekedhet. Építészetiileg nem egyhangú, a 17, a 10, az ötemeletes és a modern családi, társasházak egymást váltják. Így az épületegyüttesek nem unalmasak, a területet hangulatosan tagolják. Ehhez még hozzátartozik, hogy sok olyan intézmény, mint kollégium, rendelő, egyete-

mi épület kapott itt helyet, amely esztétikus képevel a változatosságot még jobban biztosítja. Sehol sincs olyan nagy zöldterület, mint a Tisza bal partján. Közvetlenül a lakótelep szomszédságában van a Sportcsarnok, az uszoda, nem messze a strand és a majdani üdülőközpont. Nem szükséges hosszán magyarázni, hogy ezért is mennyire kellemesen érzik magukat az ottlakók.

Egy városnak vagy városrésznek szerencséje is, ha lassan épül. Furcsán hangzik ez a megállapítás, de különösen vonatkozik ez Újszegedre. Közel húsz éve, hogy Odesszában az első ház alapozásához hozzákezdtek. Akkor a Tisza-parton felépültek a szalagházak, az új honfoglalók megjelentek a Vedres utca környékén, és elkészültek a kockaházak a Székely sor mellett. Nemsoká fölhúzták az első modern ABC-t a városban — ami ma már szűk, és mielőbb hozzá kellene látni a bővítéséhez. Szép lassan helyet kaptak a szolgáltatólétesítmények is. Majd ideiglenesen évekre szünetelt a munka, mert hozzáláttak Tarján építéséhez. Így maradt terület arra, hogy a lakóházak mellett az intézmények is Odessza közvetlen szomszédságába települjenek. Néhány éves kihagyás után következett az építkezés második felvonása. Hosszúra nyúlt vita a terület-előkészítésben, sok polémia a beépítettség arányai körül, de végül is 12 ezer ember talált nagyon szép otthonra. Am a korábban elkészült üzletek, szolgáltatóházak, a bölcsőde-óvoda elég hamar kicsinek bizonyult. Később újak épültek, lett szép bölcsőde, óvoda, iskola. Ma már csak a kereskedelmi ellátásra van panasz, de remélhetőleg nem sokáig. Szép lassan épült ez a vidék, és lehet, hogy az ott élők

sokat is bosszankodtak emiatt. De a lassú építkezésnek köszönhető az egyedi térformálás, a sajátos arculat.

Ebben az évben Újszeged sorsfordulójához ér. Az építők ígérete szerint novemberben közelkedhetünk a város második hidján. A hid új helyzetet teremt. A városépítéssel örök hagyománya: egy ilyen központi közlekedési út mellett általában reprezentatív városképet alakítanak ki. Így volt ez nagyapáink idejében, bizonyíték erre Szeged városmagja. De a tervezők ma sem álmodnak másképp.

A második Tisza-híd környéke ma még dzsungel. Egykor itt volt Újszeged egyik fő és köves utcája, a Gyapjas Pál utca, szép házakkal. Régióta tudható, hogy a nyolcvanas években Újszeged átváltozása ezen a vidéken lesz a leggyorsabb. Igaz, ez a folyamat már meg is kezdődött, hiszen a Liget-fürdő bővítéséhez, továbbépítéséhez hozzákezdtek. A Tisza-híd, a Tisza, az Odesszai körút egy szakasza, a Gyapjas Pál utca és a Torontál tér által határolt területen fürdők, üdülők, strandok lesznek. A Gyapjas Pál utca, Jankovich utca, Népkert sor tömbben a strand, üdülés és a lakóterület ellátását biztosító szolgáltatóintézmények létesülnek. A Jankovich utca, a Gyapjas Pál utca, az új híd, Felső Kikötő sor, Közép fasor, Bérkert utca, Népkert sor részben a meglévő és megmaradó társasházak terepe, de ezen a vidéken több szinten lakóházakat és intézményeket építenek.

Az építéssel iránt érdeklődők a szepet, a városukat igazán szeretők tábora ma legfőlegbb azon töprenghet, vajon a híd építésének kezdetéig befejeződik-e a házgyár rekonstrukciója. Olyan elemeket tudnak-e gyártani, amelyekből a belvároszhoz illő épületeket lehet kialakítani. Nem mindegy, hogy milyen lesz az új híd környékének képe, amely két-három emberöltőn keresztül megszabja a városépítés irányát. A tervezők mellett a kivitelezők felelőssége is nagy. Arról van szó, hogy a nemes hagyományt — tudniillik a régi városképet őrizve épülnek a Nagykörúton belül az új házak —, mint lehet továbbfejleszteni. Nyilvánvaló ezen a területen az öreg épületekhez nem kell igazodni. De így még nehezebb a feladat. Olyan stílust kell megkeresni, megtalálni, ami új, reprezentatív, de valamilyen formában a korábbi építészettel is összhangban van.

Újszeged nagy része igazi belváros lesz. Ma még elsősorban a tervezőasztalon, hiszen az Odesszai körúton belül sok a földes utca, a közművesítés sem elsőosztályú. Az elkövetkezendő évek nagy építkezéseinek további színtere nemcsak a felsorolt területen, hanem: a Bal fasor és Odesszai körút sarkára 400 személyes kollégium kerül. Az Odesszai körút—Közép fasor között és a Rózsa Ferenc sugárút két oldalán, a Holt-Marosig intézmények, irodák létesülnek.

Újszeged kertés-virágos jellege azonban nem változik meg. Az Odesszai körúttól kifelé továbbra is társas-, magánházak épülnek. A Szegedi Tervező Vállalat a Bal fasor környékére elkészítette egy kísérleti tömbbeépítési tervét. Az SZTV kollektívája elsősorban az ideális beépítettség, korszerűsége, a kertés jelleg hangsúlyozására szeretné a magánépítőket figyelmét felhívni. Sajnos, a magánépítők ezekre a szempontokra nem mindig gondolnak. A házson miatt minden négyszögölt beépítenek, és így a társasházak között alig van tér, a házak szinte egymásba érnek. A terv a Bérkert, a Szóvó utca, a Bal fasor, Marostói utca tömbre készült, és számba veszi Újszeged minden olyan kedvező adottságát, mint a kertés jelleg. Amelyet nemcsak a magánépítőknek, hanem az állami kivitelező vállalatoknak sem szabad figyelmen kívül hagyni.

Újszeged változik. A felsorolt néhány terv csak töredéke annak az építési programnak, amely hamarosan megvalósul. Ha az idő óriás csizmájával egy arasznyit lépünk előre, akkor is látjuk, hogy a Tisza bal partja a város építészeti hagyományainak kitaposott ösvényén szépül tovább.

HALÁSZ MIKLÓS

Tallózás

a felszabadulás utáni kulturális sajtóban

Hazánk nem egy nap alatt szabadult fel: fél esztendő kellett ahhoz, hogy — a szívósan védekező fasiszta csapatok nyomában haladva, velük újból és újból megütközve — a szovjet hadsereg egész Magyarországot felszabadítsa.

Szegeden, 1944. november 19-én jelent meg a Délmagyarországnak, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front lapjának első száma, benne a város polgármesterének felhívása a tanköteles gyermekek beíratásáról. S ebben az első számban már Színház-Művészet rovat is van...

Ugyancsak a Délmagyarország említett első száma hirdeti a Szikra Könyvkiadó legújabb könyveit; köztük található Magyarország demokratikus újjáépítésének programja, Révai József: Kossuth Lajosról szóló híres tanulmánya, Vas Zoltán: 16 év fegyházból, Lavrenyev: Egyszerű emberek című könyve. November 26-án már arról olvashatunk nagyobb tudósítást, hogy a szegedi iskolákban folyik a tanítás. A tudósítás így kezdődik: „Annak, hogy a város élete normális mederbe terelődik, egyik legbiztosabb jele, hogy az iskolákban zavartalanul folyik a tanítás. A szülők eleinte kissé bizalmatlanok voltak, nem merték elengedni gyermekeiket felügyelet nélkül, de ma már megszokott képe az utcának, hogy az iskolás gyermekek kettőseivel, hármassával igyekeznek a tanintézetbe, vagy csoportosan indulnak hazafelé, akárcsak a háborús idők előtt.”

S aztán a december 2-i számban már arról olvashatunk: „Hosszú kényszerűsünet után a napokban ismét felzúdul a Munka dala. A Szegedi Általános Munkás Dalegylet vezetősége már megtette a szükséges előkészületeket a dalorák tartására. A szegedi szervezett munkásságnak e régi és jó nevű dalárdája a közeljövőben ismét jelentkezik a nyilvánosság előtt. A dalegyletet nem kell a város közönségének bemutatni, mert mindenki igen jól ismeri és szereti. Az egyesület vezetősége a

jövőben is arra fog törekedni, hogy a dalt kedvelő közönség igényeit kielégítse.” — S végül a kis írás végén egy közlemény: „Tagfelvételre jelentkezni lehet naponta 3–6 óráig, a Hétvezér utca 9. szám alatti Munkásotthonban.”

Az új könyveket propagálja az első budapesti napilap, a Szabadság is, melynek első száma 1945. január 19-én jelent meg a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front közleményével, s a Budapest népehez intézett felhívásával. A január 21-i, második számban (előtte való nap, szombaton nem tudott megjelenni a lap), már felhívás található: „Magyar Művészek Szabad Szervezete címen megindult a haladó művészek szervezkedése. Ideiglenesen a Vilma Királyné út és a Bajza utca sarkán, a volt Színház-művészeti Kamara helyiségében tartja hivatalos óráit. Ez úton hívunk fel minden demokratá érzelmű magyar művészt, hogy január 21-én, vasárnap délelőtt 10 órakor jelentkezzen a munka azonnali megindítása érdekében.”

S ha szombaton nem, hétfőn viszont ismét a pesti utcára került a Szabadság. Ennek a harmadik számnak a vezércikkét Zilahy Lajos, az ismert író írta. „Ami a romok alatt, s ami a romok fölött van” címmel. Talán csak egy-két részletet idézünk az olyan valós élményanyag alapján született írásából:

„Ez itt a Rákóczi út? Mint a dülöngő részeg botladozom a kövek és a drótok között, lovak és emberek tetemein át. Ki ez a két ember, aki karomnál fogva vezet? Eljöttek értem, visznek a nyomdagépek felé. Mi szerepe van még itt az írói tollnak? Harmadéve nem így képzeltem. Akkor még azt hittem, hogy a rózsadombi villa lesz az egyetlen áldozat (mint az idősebbek em-

lékeznek rá, egy légitámadás alkalmával lebombázták az író villáját), s a romok alatt csupán egy elpuhult, kevélykedő, cicomás polgári élet, egy selyemcímű linder foszlányai hevernek. A romok zúgva megnöttek, elborítottak egy országot, felfalták Budapestet. Nem a mi akaratunkból. Nem a magyarság akaratából. Ezt a poklot el lehetett volna kerülni. Most már tudom, hogy mi fekszik az óriási romok alatt. Nézzetek körül: itt fekszik az a hazugság, amellyel ebbe a háborúba belehajszolták a magyarságot.

...És szerdán belépett a pincebe egy orosz katona, megállt a gyertyafényben, és azt mondta: Nyima kleba? És letett az asztalra egy kenyert, szégyenkezve kézműszakkal, szinte bocsánatkéréssel. Soha nem fogom elfelejteni zavart kis mosolyát. Ez az arc volt nekem ott, a gyertyafényben az élő Krisztus... Hiszek az emberi jóságban. Ez a hit visz most rogyadozó lábakkal a nyomda felé. Nemsokára kigyullad a villany. Hol vagyatok színészbarátaim? Gyertek — elő, játszani akarunk, találunk még valahol egy üres termet. Játsszani, énekelni, vigasztalni... Munkára fel, emberek. Halljátok a kiáltásunkat? Elünk!”

Az író felhívása a színészekhez, a művészekhez nem hangzott el visszhangtalanul. Az igazi hívó szót azonban nem is Zilahy intézte hozzájuk, hanem a Magyar Kommunista Párt, amely már évekkor korábban megalapozta a maga demokratikus értelmiségi politikáját, előkészítette a felszabadulás utáni kulturális forradalmat. S a hívó szóra mentek a munkások. A Szabad Nép illegálisan csak 1945. március 25-én kerülhetett el az olvasókhöz. De a március 30-i, 5. számban már arról olvashatunk:

„Az Operaház személyzete szerdán, április 4-én a Magyar Kommunista Párt vednöksége alatt díszelőadást rendez, a fővárosi élelmézési kölcsön javára.

Az április 14-i számban érdekes tudósítást olvashatunk a lapban Székfü Gyulának, a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezetében megtartott előadásáról, kiemelve a nemzetközi hírv tudós, felszabadulás utáni első moszkvai követünk önkritikus megállapítását: „A középosztály eljárt a lehetőséget, hogy övé legyen a hatalom.” A következő számokban — ez még mindig április első fele — Gergely Sándor előadásáról, Illés Bélának Gorkijt ismertető felolvasásáról, Szent-Györgyi Albert Nobel-díjas tudós nyilatkozatáról értesülhetünk az olvasók, az április 15-i, vasárnapi számban pedig megjelent a Major Tamással folytatott interjú „A Nemzeti Színház a nemzet színháza lesz” címmel.

Tanulságos az akkori Magyar Színház igazgatójával folytatott interjú egészében is, s külön ebben a részletében:

— Hogyan lehet a ma követelményének megfelelő színházat csinálni?

— Ehhez mindenekelőtt természetesen a jelen problémáival foglalkozó darabok kellene. Ezeket keresztül kell, hogy a színészek is megértsék feladatukat: az igazságnak megfelelően kell játszani; a népek, a nép nyelvén. Minden művész tetszenj akar. Célom, hogy a ma színészei a magyar dolgozó osztályoknak a nép legszelebb rétegeinek, azoknak, akik eddig kiszorultak a színházból, nyervek el a tetszését.

Az érdekes tallózást még sokáig folytathatnánk. De talán ennyi is elég annak bizonyítékául: hazánk felszabadulásával igazi távlatok nyíltak a kultúra, a művészet munkásai előtt is, hogy a kulturális kincseket valóban az egész nép közkincsévé tegyék.

U. L.